

№ 05 (694)
Люты 2018 года

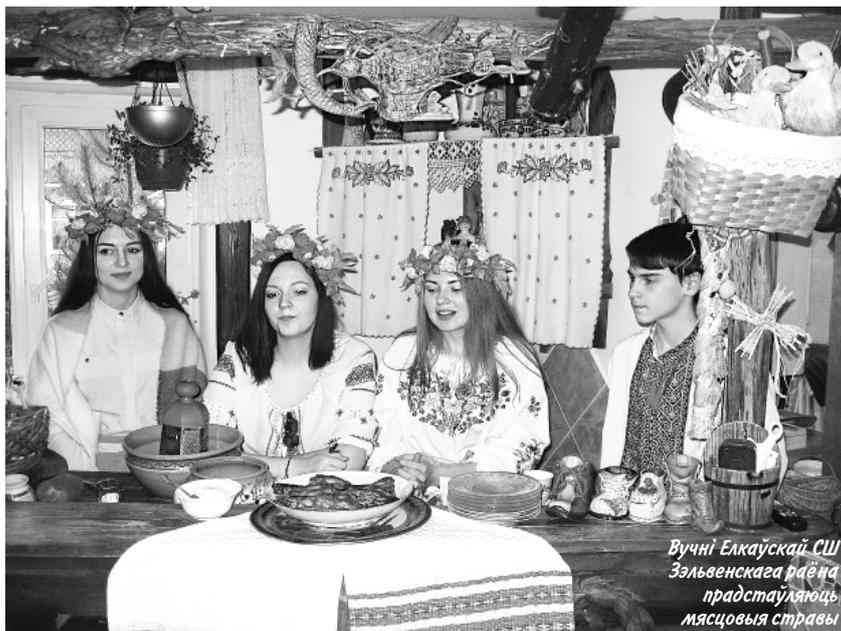
Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ Асоба: Барыс Кіт – стар. 2
- ☞ Світанак Дзяржавы, сакавік 1917 г. – стар. 4
- ☞ Бой непадалёк Хатынічаў і Борак – стар. 5



Вучні Елкаўскай СШ Зэльвенскага раёна прадстаўляюць мясцовыя стравы



Наша матэрыяльнае, нематэрыяльнае і духоўнае

Апошнім часам у нашай краіне набірае моц унутраны турызм. І спрыяюць таму айчынныя аграсядзібы. Зрэшты, паглядзець на гожасці нашага краю, на адметнасці прыязджаюць і замежныя турысты. Пакрысе галіна набірае моц. Але ж не заўсёды магчыма масцяў аднае сядзібы стае, каб зацікавіць ды затрымаць гасцей. Таму па краіне з'яўляюцца турыстычныя дэстынацыі. А калі больш зразумела – дык гаспадары аграсядзібаў пэўнага рэгіёна (суседзі і сябры) аб'ядноўваюцца, каб пракласці агульны маршрут. Прыкладам, паглядзіць госці ў адным месцы, як даглядаюць козаў, у іншым – паназіраюць за птушкамі, паловяць рыбу ў трэціх сядзібе, заедучы начаваць ды пакаштаваць мясцовых стра-

ваў у чацвёртай гаспадарцы, а назаўтра – у дарогу, да новых аграсядзібаў з іншымі цікавосткамі.

Прыклад аднога з маршрутаў ёсць на Зэльвеншчыне. З ім і пазнаёмся. Ды й нагода якая! 27 і 28 студзеня быў зладжаны прэс-тур «Свежына ў Міхася». Гэта адно з мерапрыемстваў праекта «Турыстычная дэстынацыя "Зэльвенскі дыяруш": узмацненне партнёрства, развіццё крэатыўных ініцыятываў і адраджэнне спадчыны», які фінансуецца Пасольствам ЗША ў Беларусі і рэалізуецца БГА «Адпачынак у вёсцы». Арганізаваны правесці прэс-тур дапамаглі Зэльвенскі райвыканкам, сядзіба «Верас» (гаспадары Міхаіл і Ірына Макей), грамадская арганізацыя «Школа маладога фермера» і Князеўская СШ.

– Калі ў 1920-я гг. на Міншчыну прыйшлі бальшавікі, – зазначыў М. Макей, – тут была ўлада Польшчы, і сюды перабралася частка роду Чапскіх.

Адзін з іх, Эмерык Гутэн-Чапскі, у канцы 1923 г. пасяліўся ў Сынкавіцкім лясніцтве і працягваў працаваць на розных пасадах. Пра некаторых прадстаўнікоў выбітнага роду можна прачытаць у «Леснічоўцы» падрабязней, пабачыць іх партрэты на адмысловых стандах. Ды й банкетная зала аздобленая ў стылістыцы

най творчасці адбылася абарона страваў і дэгустацыя. Журы абрала 9 найлепшых, што будучь занесены на гастранамічную карту Зэльвенскага раёна. А ўзнагароджанне адбылося пад час прэс-тура ў аграсядзібе «Верас». Пераможцы расправялі пра свае стравы, а таксама пачаставалі імі прысутных. Сертыфікаты пераможцаў атрымалі Алена Кеўлюк (страва «Курыца ў гарбузе»), Марына Мазец («Варшчачка»), Ала Сідорык («Вушкі з грыбамі»), Ірына Макей («Пянік з Леснічоўкі»), Тац-

Дзвятка арыгінальных

Вандроўка насіла збольшага кулінарны характар. Дзіва што! – ехалі разбіраць кабанчыка, на свежыну. І першы прыпынак быў у прыдарожнай кавярні «Леснічоўка». Яна знаходзіцца прыкладна за кіламетр ад вёскі Сынкавічы, на трасе Р99, і належыць фермерскай гаспадарцы Макейў. Там вялікую дэлегацыю журналістаў і тураператараў сустрэлі музыкаю ды караваем. І паказалі само кафе, якое не проста «аб'ект прыдарожнага сэрвісу», але яшчэ і спазнаваўчы аб'ект.



пачатку 1930-х., а на сценах – карцінкі тагачаснага шляхецкага жыцця.

А летась з удзелам вучняў Князеўскай школы прайшла кулінарная экспедыцыя, быў абвешчаны раённы конкурс «Гатум сваё». Затым у раённым цэнтры культуры і народ-

цыя Бяляўская («Пызы пагалынкаўска»), Галіна Каўбаска («Галышы»), Святлана Галаўко («Бульбяны камы з грыбамі»), Алена Мулярчык («Дзярэчынскія прысмакі»), Алена Ламека («Каўдык»).

(Заканчэнне на стар. 3)



У «Леснічоўцы»



Нашы спачуванні

1 лютага з Франкфурта-на-Майне (ФРГ) прыйшла жалобная вестка. На 108-м годзе жыцця там памёр вядомы дзеяч беларускага замежжа, навуковец **Барыс КІТ** (сапраўднае прозвішча – Кіта).

Нарадзіўся ён 6 красавіка 1910 г. у беларускай сям'і ў Пецярбургу, якая ў 1918 г. вярнулася на Наваградчыну. Выпускнік Наваградскай беларускай гімназіі (1928 г.) і фізіка-матэматычнага факультэта Віленскага ўніверсітэта (1933 г.). Выкладчык і дырэктар (у 1939 г.) Віленскай беларускай гімназіі. Увосень таго ж года ўзначаліў адроджаную гімназію ў Наваградку. Двойчы арыштоўваўся польскімі ўладамі. У 1939 – 1941 гг. школьні інспектар абланы Баранавіцкай акругі. Пад час фашыскай акупацыі арганізоўваў беларускія школы, ратуючы моладзь ад высылкі ў Германію. Дырэктар настаўніцкай семінарыі ў Паставах і Адміністрацыйна-гандлёвай вышэйшай школы ў Маладзечне. У 1944 г. праёў месяц у турме гестапа.

З лета 1944 г. – у эміграцыі. Вучыўся ў 1945 – 1948 гг. на факультэце медыцыны ў Мюнхенскім універсітэце.

З 1948 г. жыў у ЗША. Адзін

з заснавальнікаў найбуйнейшай у гэтай краіне беларускай калоніі ў Саўт-Рыверы (Нью-Джэрсі).

Кар'еру пачынаў у фармацэўтычных кампаніях Нью-Джэрсі і Каліфорніі. Потым быў навуковым супрацоўнікам першай у ЗША аэракасмічнай кампаніі «North American Aviation Inc.» (Лос-Анджэлес, 1956 – 1958 гг.), дзе ажыццяўляўся касмічныя праекты: стратэгічныя ракеты «Navaho», праект падарожжа чалавека на Марс «Apollo», чаўночны карабель «Shuttle». Кіраўнік навуковай групы аддзела касманаўтыкі Міністэрства ваенна-паветраных сілаў ЗША (1958 – 1963 гг.); у 1963 – 1964 гг. старшы навуковы супрацоўнік міжнароднай карпарацыі IT&T (дзе даследавалі і будавалі спадарожнікі сувязі, што было першым этапам у падрыхтоўцы падарожжа амерыканцаў на Месяц) і Нацыянальнага бюро стандартаў ЗША (1964 – 1968 гг.). Старшы эксперт-даследчык Дзяржінстытута сістэмнага аналізу Міністэрстваў абароны і транспарту ЗША (1968 – 1972 гг.). У 1960 г. выдаў навукова-папулярную кнігу «Дапаможнік па ракетным паліве», у 1964 г. напісаў другую – «Гісторыя і сучасны стан савецкай касманаўтыкі».



Барыс Кіт і Васіль Быкаў

Даследаваў вадкі вадарод як асноўнае ракетнае паліва. Падрыхтаваў матэматычны разлік палётаў касмічных караблёў на Месяц.

З 1972 г. жыў у Франкфурце-на-Майне. Да 1993 г. прафесар матэматыкі Еўрапейскага аддзела Мэрылендскага ўніверсітэта (ЗША). Доктар філасофіі ў галіне матэматыкі і гісторыі навукі (1983 г.). Адзін з заснавальнікаў Міжнароднага астранаўтычнага таварыства Германа Оберта (ФРГ) і Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі (Мінск – Масква). Акадэмік Міжнароднай акадэміі касманаўтыкі (Парыж).

За ўнёсак у развіццё астранаўтыкі Б. Кіт быў адзначаны прэміямі і ўзнагародамі: лаўрэат залатога медаля Германа Оберта і Вернера фон Браўна (ФРГ), сябар Залы славы Вашынгтонскага біяграфічнага інстытута (ЗША), уладальнік падзякі Федэрацыі касманаўтыкі Расіі. Імя Б. Кіта сярод славетных навукоўцаў ЗША замуравана ў капсуле часу ў сцяну Капітолія.

Б. Кіт быў фундатар многіх эміграцыйных беларускіх выданняў. У 1990-я гг. наведваў радзіму. Пакінуў успаміны. Ганаровы чыхар Наваградка; там у 2008 г. адкрыты ягоны музей.

Пры канцы мінулага стагоддзя намагаўся заклаці ў Беларусі нацыянальны ўніверсітэт еўрапейскага шталту.

Пры канцы жыцця ў адным зінтэрв'ю аб сваім доўгажыццэ кажа: «У мяне няма ніякіх рэцэптаў. Думаю, гэта спалучэнне многіх элементаў. Найперш, беларуская генетыка. Па-другое, увесь час я меў прыгожую дзейнасць: займаўся вучыцельствам, навукай. Па-трэцяе, маё жыццё было спачатку страшэнна цяжкім. Я многа галадаў, а гэта добра для арганізму. І потым я стараўся не перадаць. Але самае, можа, важнае – чыстае сумленне. Я нікому ніякага зла не рабіў. Толькі добра. Дзякаваць Богу, што я ніколі не быў салдатам».

Пахаваны на праваслаўных могілках у г. Вісбадэне (ФРГ).

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра смуткуюць з нагоды смерці выдатнага навукоўцы і беларуса Барыса КІТА і выказваюць спачуванні родным і блізкім спачылага, усім суайчыннікам у розных краінах.

На тым тыдні...

✓ **31 студзеня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся літаратурна-музычны канцэрт-прэзентацыя выстаўкі мастака Эдуарда Мацюшонка «Адчуванне сябе...».** Э. Мацюшок з 1984 г. жыве і працуе ў Вільні, выкладае сусветную мастацкую культуру і маляванне ў гімназіі «Логоас»,

✓ **1 лютага ў Літаратурным музеі Пётруся Броўкі адбылася прэзентацыя кнігі Святланы Куль «Вершы, байкі, паэмы. Кніга другая».** Наканаваннем лёсу для доктара гістарычных навук, выкладчыцы гісторыі культуры, архітэктуры і мастацтва, стваральніцы ўнікальнага курса беларускай гістарычнай храналогіі С. Куль стала на-



Э. Мацюшок

кіруе студыйй выяўленчага мастацтва «Вясёлка». Творца вяртае імёны незаслужана забытых мастакоў Беларусі, сярод якіх Нікадзім Сілівановіч, Леў Альпировіч і Уладзіслаў Страмінскі, творча перасоні соўвае падчас імпрэзы мастак пад гукі інструментальнай музыкі распавёў пра свае працы.

тхненне пісаць выдатныя вершы. У іх – лірычны водгук аўтаркі на сюжэты сёвай мінуўшчыны, роздум аб хуткаплынных падзеях сучаснага жыцця. Выданне «Вершы, байкі, паэмы. Кніга першая» выйшла ў 2012 г. Творы гэтай серыі друкаваліся ў часопісах «Маладоця», «Вера-сень», «Стары замак», газетах «Літаратура і мастацтва» і «Наша Ніва».

✓ **1 лютага ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася часовая літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Шляхецкія быліцы Адама Міцкевіча»,** прысвечаная 220-годдзю з дня нараджэння паэта.

Постаць Адама Міцкевіча, яго непаўторная творчасць, жыццё рупліўца і асветніка сталі адным з найвялікшых здычак сусветнай культуры, невычэрпнай крыніцай духоўнасці беларускага і польскага народаў. Пад час святкавання 200-годдзя таварыства філаматаў у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ладзіўся круглы стол «Філаматы і філарэты. Творчая і грамадская дзейнасць таварыства. Перспектывы святкавання 220-годдзя Адама Міцкевіча», на якім былі запланаваныя мерапрыемствы па захаванні і папулярназачыі філаматаў і іх яркага прадстаўніка А. Міцкевіча.

Выстаўка «Шляхецкія быліцы Адама Міцкевіча» – першая імпрэза з ліку анансаваных падзеяў у юбілейны год. На ёй прадстаўлена шляхецкая гасцёўня XIX стагоддзя, дзе сустракаліся сябры, чыталі творы, музыцыравалі, што адлюстроўвае старонкі жыцця паэта-рамантыка А. Міцкевіча.

Госці музея мелі ўнікальную магчымасць упершыню ўбачыць метрычны запіс аб хрышчэнні А. Міцкевіча (1798 г.), метрычны запіс аб шлобе дзядулі і бабুলі А. Міцкевіча Мацея Маеўскага і Ганны Гаршкі (1763 г.), метрыку аб хросце маці пісьменніка Барбары Маеўскай (1769 г.), а таксама

прыклады такіх запісаў – рукапісныя метрычныя кнігі Шкалдскага касцёла першай трэці XIX стагоддзя.

Мерапрыемства анансавалася як першае з ліку іншых імпрэзаў з плана стварэння грамадскага камітэта па ўшанаванні 220-й гадавіны з дня нараджэння паэта.

✓ **2 лютага ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага ў Мінску адкрылася выстаўка «Художник и человек»,** прымеркаваная да 90-годдзя з дня нараджэння народнага мастака Беларусі Уладзіміра Стальмашонка, колішняга сябра Рады Беларускага фонду культуры. У межах выстаўкі ў фонды Музея гісторыі горада Мінска быў перададзены цыкл графічных партрэтаў ганаровых грамадзянаў сталіцы, якія ў Стальмашонка стварыў цягам апошніх гадоў жыцця.

✓ **3 і 4 па 10 лютага ў Гродне праходзіць XVII Міжнародны фестываль праваслаўных спеваў «Каложскі дабравет».** У ім бяруць удзел архіраэйскі хор Свята-Успенскага кафедральнага сабора г. Ташкента

(Узбекістан), хор імя Чыпрыяна Парумбеску (г. Сучава, Румынія), Акадэмічны хор Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных з Масквы, Міграпалічы хор Свята-Духава кафедральнага сабора з Мінска. Таксама запрошаныя свяцкі моладзевы хор імя святых Кірыла і Мяфодзія (г. Велес, Македонія) і хор Сербскай пеўчай супольнасці «Адзіства» (г. Катгор, Чарнагорыя) – пеўчая традыцыя гэтых краінаў яшчэ не была прадстаўленая на фестывалі.

✓ **5 лютага ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася выстаўка Аляксандра Адамава «Взгляни на дом свой».** Прадстаўлены на ёй пейзажы і напоўненая асаблівымі ўспамінамі, эмоцыямі, утульнасцю атмасфера выстаўкі дораць вобразы дому, радзімы. Таксама пейзажы А. Адамава – гэта свет хаця і пакінутай, але поўнай спакою прыроды. Прыроды як падарунка чалавеку з надзеяй на яе ператварэнне, або як сімвала неразумных ранейшых дзеянняў.

Дзе варт пабываць

Перажыць люты з «Лютым Фэстам»

Штагадовы фестываль цяжкай музыкі «Люты Фэст» адбудзецца 10 лютага ў мінскім клубе «Re:Public». Для аматараў фолку, фэнтэзі, вікінг, трайб і мелодык дэз мэтал выступяць беларускія і украінскія гурты «Плепя», «Адарвірог», «Omuf», «Midgard», «Forodwaith» і «Re:likt». Таксама наведнікаў чакае майстар-клас ад калектыву гістарычнага танца «1410», конкурсы ды іншыя цікавосткі.

«Люты Фэст» ладзіцца на розных музычных пляцоўках Мінска з 2016 года. Летас фестываль сабраў аншлаг у клубе «Бруге» і атрымаў шмат станоўчых водгукаў.

Павада інфармацыі арганізатараў



Наша матэрыяльнае, нематэрыяльнае і духоўнае

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Князеўская пляцёрка ды іх настаўнікі

Вучні Князеўскай сярэдняй школы сустрэлі гасцей у фае шчырымі словамі вітання і песнямі. Прычым, як потым прызнаваліся настаўнікі, гэта быў іхні экспромт: «Проста

рысны аднагодкам, землякам. Цягам некалькіх гадоў вучні з настаўнікамі ездзяць па вёсках, сустракаюцца з мясцовымі жыхарамі, збіраюць рэцэпты, легенды, робяць фотаздымкі. І ўжо спадчыну памнажаюць і пакідаюць настаўнікам. А вы жакаце: адыходзяць носьбіты традыцыяў. 15-гадовая моладзь, гэтая слаўная пляцёрка (Каця Саўко, Марыя-Малгажата Лудзіч, Маргарыта Мазец, Віка Валюк,

няя ды грыбы ў тлушчы, свініна вэнджаная, але найбольшую ўвагу прыцягнулі некалькі страваў. «Галушкі павалькевіцку», «гарбузянка», курцыя з гарбузом ды рысам, не пакінулі абьякавымі бадай што нікога. А ці кашталі вы печыва з салам? Едзьце ў Князева, там, можа, і рэцэпт дадуць, не толькі пачастуюць ім... Далей накіраваліся ў Крамяніцу, дзе пабачылі касцёл.

Яшчэ ў 1617 г. уладар гэтых мясцінаў шляхціц Мікалай Вольскі, віцебскі кашталян, запрасіў з Кравава ў мястэчка латэранскіх канонікаў. Тут паўсталі касцёл, пры ім шпіталь для бедных і бібліятэка (з больш як тысячаю рэдкіх кніг). Пасля паўстання 1831 г. кляштар быў закрыты. А касцёл у стылі рэнесансу працуе і сёння. Захаваўся надгробак XVII ст. М. Вольскага і ягонай жонкі Барбары, а таксама разны алтар 1-й пал. XVII ст., абразы сяр. XVIII – пач. XIX ст., арнан. Пра храм і мінуўшчыну гэтых мясцінаў як сапраўдны экскурсавод распавяла нам Каця Саўко. Яна актыўна ўдзельнічае не толькі ў школьных мерапрыемствах, але і ў касцельных.

3 500 крылатых экспанатаў

У пціай вёсачцы Варонічы Сяргей Мікановіч стварыў сядзібу «Старая Вёс»... Біёлаг і экалаг, ён некалі працаваў у раённай ахове прыроды. Але вырашыў падацца ў аграрызм. І за аснову ўзяў сваё захапленне з маленства – калекцыя бабачак, жукоў ды іншай жамыры. У ёй – больш за тры з паловаю тысячы адзінак. Каго толькі няма! Раней і не задумваўся аўтар гэтых радкоў, што тых жа прусакоў-тараканяў у нашых краях з дзясяткамі відаў, не меней і розных страказоў... А сярод найулюбёных для Мікановіча і рэдкіх экспанатаў створанага ім «Музея бабачак і пчалаводства» – мятлушка бражнік мёртва галава.

На, здавалася б, невялікай плошчы можна «завіснуць» на некалькі гадзінаў. Тут ёсць пасека, дзе гаспадар раскажа і пакажа, як мёд збіраюць пчолы. У доме доўга можна раглядаць калекцыю.



Экскурсію праводзіць Сяргей Мікановіч

Зрэшты, матылі тут паўсюль, нават на фіранках, шпалерах і... рулонах туалетнай паперы. А ўлетку прапануе экскурсію ў размешчаны непадалёк (з ініцыятывы таго ж Мікановіча) рэспубліканскі біялагічны заказнік «Мёдухово». Ён жа стварыў тут невялікую экасцяжынку, дзе можна пабачыць разнастайнасць раслінаў заказніка.

Калі стаіміся – тут і заначаваць можна. «Каб вы ведалі, як тут спіцца добра! – кажа Сяргей Іванавіч. – Тут некалькі жылых дамоў з 7 пастаняннымі жыхарамі. А 9-й вечара як выключалася ліхтары на вуліцы, то жыццё за-

мірае, цішыня – спі ў асалоду!» Ды і паехаць можна не з пустаўмі рукамі: на сядзібе прапануюць набыць прадукты пчаларства, а таксама мыла з мёдам, аздобленае мятлушкамі ды богаўкамі.

...А наш шлях – у аграрыдыю «Верас», дзе свінцуюць Борку ўжо «вынесены прысуд». Там нам пакажуць, як беларусы разбіралі кабанчыка. Потым жа наведваемся ў Сынковічы і Дзярэчын. Але пра гэта – у наступным нумары.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота аўтара



«Крамяніцкі вузельчык» прадстаўляе стравы

перад пачаткам падышлі ды запыталіся: можна, мы заспяваем? Яны ў нас ва ўсім ініцыятыўныя, актыўныя».

У фае размясціліся фотавыстаўкі «Мой свет вёскі ў асобах» (выявы аднавяскоўцаў) і «Маўклівыя сведкі гісторыі» (сабраныя здымкі архітэктурнага багацця краю). А потым вучні прадставілі новы практ – «Тэрыторыя здароўя». Калі хто прыедзе, маладыя гаспадары краю прапануюць турыстам насычаную праграму – знаёмства з помнікамі архітэктурны «Крамяніцкага вузельчыка» (так называюць яны вёскі вакол Князева і Крамяніцы), расповед пра традыцыі, знаёмства з традыцыйнымі стравамі, якія самі запісалі ад старажылаў ды выдалі ў выглядзе брашуры, магчымаць парыбачыць ды згатаваць юшку, надыхацца чыстым паветрам, з ветрыкам праехацца на веласіпедзе ці лыжах... І атрымаць сертыфікат, што «я тут быў/была».

Слухаеш гэтых захопленых дзяцей – і дзіву даешся. Не смартфонамі ды інстаграмамі адзінымі жыве моладзь, не наракае, што ў вёсцы («удалечыні ад шумных гарадоў»), не сумуе, а знаходзіць сабе занятка. Занятка не толькі цікавы для сябе, але цікавы і ка-

Валодзя Ягораў) ды іх настаўнікі (Валянціна Семяняка і Вольга Нарух з калегамі), – сапраўдныя носьбіты, якія перадаюць веды продкаў. І не важны тут узрост – важны ўнутраны свет.

Але ж колькі ні распавядай аб прысмаках – іх варта пакаштаваць. Што гасцінныя гаспадары і зрабілі. Больш за 20 страваў было прапанавана ўдзельнікам прэс-тура. Былі тут і больш звыклыя бабка («Сіла парабка»), грыбы салё-



Надгробак Вольскіх (касцёл у Крамяніцы)

Нашы віншаванні

2 лютага 1968 г. у в. Гудзевічы Мастоўскага раёна быў адкрыты школьны літаратурна-краязнаўчы музей, створаны настаўнікам беларускай мовы і літаратуры Алесем Белаказам. Пад яго кіраўніцтвам школьнікі пісалі лісты пісьменнікам, мастакам, дзеячам навукі і культуры з просьбай даслаць выказванне пра беларускую мову, чарнавік ці рукапіс свайго твора, кнігу з аўтографам ды інш. Такім чынам назбіралася нямала матэрыялаў для музея.

У 1981 г. у Гудзевічах пабудавалі новую школу, а пад музей аддалі будынак старой школы. За год да таго з в. Семярэнькі да музея была перавезена хатка, пабудаваная ў канцы XVIII ст., пазней быў перавезены свіранак з той жа вёскі.

У 1990 г. паводле загада Гродзенскага ўпраўлення культуры, створанага на падставе рашэння Мастоўскага раённага Савета народных дэпутатаў, музей стаў дзяржаўным. Тады ж яму перадалі яшчэ адзін школьны будынак, у якім была адкрытая зала «Народная медыцына», пазней з'явілася зала «Лён і народнае ткацтва», дзе захоўваецца ўнікальная калекцыя падвойных дываноў. Цягам наступных гадоў з'явіліся залы «Гісторыя Гудзевічаў у дакументах і фотаздымках», «Гудзевічы ў мастацтве», выставачная зала. У зале практычнага ткацтва стаяць тры вялікія кроснаў, на якіх супрацоўніцы музея ткуць падвойныя дываны, поцілкі, абрусны, ручнікі, сурвэткі.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з паўвекавым юбілеем установа, зычаць захапляльнай працы, новых знаходак і адкрыццяў, удзячных і цікаўных наведнікаў.





**ВОЛЬНАЯ
Беларусь
Світанак
маладой
Дзяржавы:**
ПОГЛЯД
з 2018-га



Янка КУПАЛА

Ужо днее

З-над сонных вод Нёмна,
з-пад хвой Беларэвы,
Суседзі, суседкі, вітаю я вас!
Будзіла я доўга па рытвах, па межах,
Аж сцежку-дарожку знайшла во хоць раз.

Хоць, паўна, вы знаеце, хто я такая,
Якім правам тут перад вамі стаю,
Дзе дом мой, народ мой, —

з якога я краю, —
Паслухайце смутную повець маю.

З канца у канец, дзе загнане слова
Звініць беларуса, — ўладанне маё;
Шмат сотняў там лет у хаце вясковай
Ўзяла і праводжу сваё я жыццё.

З-пад гэтай хаціны па выдмах нязнаных
Ганялі, чаго не згубіла, шукаць.
Глядзіце: во рукі і ногі у ранах,
А раны на сэрцы — каму ж іх паняць?!

Па грудях, каменнях хадзіла я босай,
Крывёю чырвонай дабрэла зямлю;
На шаты мае паглядалі з'ўкоса
І песню з насмешкай віталі маю!

З балотам мяшалі, пагардай плявалі
Усе тыя, што выраслі нават са мною!
З майм людкам згінуць навек мне казалі,
І страшна было мне так жыць сиротай!

За сошкай, за коскай, з сярпом і сякерай
Яшла-валаклася, дзе шоў мой народ;
Заплатай было, што ён часам мне верыў
І думкі снаваў аба мне з году ў год.

Шлі векі. Магіла лягла пры магіле, —
Вада змыла насны, крыжы пагінілі;
Гаротнасцяй зможаны,

ўкрыўдзе, ў бясцілі
Там прадзедаў косці без часу ляглі.

Шлі векі. Хрэст брала народнай слязою;
Між віхраў, і бураў, і холаду зім
З людской неразлучны

ўзяла шлюб бядою,
І тузаюць мною, як народам майм.

Здушылі мне голас на родных на нівах;
Крыж цяжкі упадку з народам нясла,
І думаў чужынец, што ўжо я няжыва.
Не верце! Кыву, як ад векаў жыла!

Я ўсё, колькі сілы, змагала, ўставала!
Я жыва! Народ мой са мною, пры мне!
Я ўсё перанесла і выйшла я з хвалай,
Я сільна, я вечно ў сваёй старане!

Прайшло засляпненне, мінае трывога;
На небе ўжо новая відна зара.
Шырок прада мною гасцінец-дарога.
Ужо днее! ўжо днее! — к сваім мне пара!

1908 г.

З 25 па 27 сакавіка 1917 г. у Мінску адбыўся з'езд беларускіх арганізацый і партыяў, які вітаў перамогу Лютаўскай рэвалюцыі і заявіў аб падтрымку Часовага ўрада. Галоўнае праграмае патрабаванне з'езда — дзяржаўна-тэрытарыяльная аўтаномія Беларусі ў складзе Расійскай рэспублікі. Ядром Беларускай тэрытарыяльнай аўтаноміі Беларусі ў складзе Расійскай рэспублікі. Ядром Беларускай тэрытарыяльнай аўтаноміі Беларусі ў складзе Расійскай рэспублікі. Ядром Беларускай тэрытарыяльнай аўтаноміі Беларусі ў складзе Расійскай рэспублікі.

У дні працы з'езда аднавіла легальную дзейнасць Беларуска сацыялістычная грамада (БСГ). Вясной 1917 г. былі заснаваныя трыма Беларуска народная партыя сацыялістаў, Беларуска народная грамада і іншыя згуртаванні. У аснове іх праграмаў таксама ляжала патрабаванне аўтаноміі Беларусі, свабоднага развіцця беларускай мовы і культуры. З'езд выказаўся за рэформу народнай адукацыі, адкрыццё ў Беларусі ўніверсітэта, выкладанне ў навуцальных установах беларускай мовы. У якасці выканаўчага органа быў выбраны Беларускі нацыянальны камітэт (БНК) у складзе 18 членаў: 10 асобаў ад БСГ, а астатнія ад іншых партыяў і арганізацый: Раман Скірмунт, Павел Аляксук, Усевалад Фальскі, Браніслаў Тарашкевіч,

Лявон Заяц, Аркадзь Смоліч, Эдвард Будзька, Ксёндз Вінцэнт Гадлеўскі, Яўсей Канчар, Іван Краскоўскі, Алесь Бурбіс, Казімір Кастравіцкі, Бабарыкін, Фабіян Шантыр, Міхаіл Кахновіч, Вацлаў Іваноўскі, Лявон Дубейкаўскі, Зміцер Жылуновіч. Быў абраны і прэзідыум БНК: Р. Скірмунт (старшыня), П. Аляксук (намеснік старшыні), У. Фальскі (намеснік старшыні), Л. Заяц (скарбнік), Б. Тарашкевіч (пісар-сакратар). З'езд выбраў і дэлегацыю (на чале са Скірмунтам) для перамоваў з Часовым урадам Расіі аб аўтаноміі Беларусі.

Хаця большасць членаў БНК належалі да сацыялістычнай партыі, аднак кірунак дзейнасці з'езда і створанага БНК вызначала невялікая група палітыкаў (Скірмунт, Аляксук і Ксёндз Гадлеўскі), якая мела цесныя стасункі з лідарамі Мінскага таварыства сельскай гаспадаркі і прытрымлівалася ліберальна-дэмакратычных поглядаў. Яшчэ да сакавіцкага З'езда беларускіх нацыянальных арганізацый буйныя землёўладальнікі Эдвард Вайніловіч (старшыня таварыства), князь Станіслаў Радзівіл і даўня мяцэнатка беларускамоўнага друку княгіня Магдалена Радзівіл ахвяравалі на патрэбы Р. Скірмунта і будучага БНК значныя фінансавыя сродкі.

Прапануем чытачам адзі з дакументаў БНК (з захаваннем асабліва сцягнутымі напісання).

**Пастанова Беларускага
Нацыянальнага Камітэту. 26 сакавіка 1917 г.**

Выбраны з'ездам беларускіх грамадзянскіх дзеячоў нашага краю 25 сакавіка 1917 г. Беларускі Нацыянальны Камітэт мае сваім фундаментам культурна-нацыянальнае адраджэнне беларускага народу, якое вымагаецца паступовым рухам гістарычнага жыцця паасобных нацый, патрэбай агульнай культуры і прагрэсу усяго чалавецтва.

Беларускі Нацыянальны Камітэт лічыць першай сваёй павіннасцю арганізаваць усіх жывых сьвядомых сіл Беларусі, дзяля як найшырэйшага развіцця мейсцовага жыцця, дзяля абароны правоў народу беларускага і яго сьветлай вялікай будучыны.

Час вялікай рэвалюцыі, час вялікіх пераменаў патрабаваў ад людзей, сьвядома клаўшых свае сілы на карысць роднага краю, кабы яны казалі свае слова аб тым палітычным ладу, які яны лічць патрэбным і найлепшым для Беларусі і ўсёй Расіі.

1) Прызнаючы найлепшай формай дзяржаўна-дэмакратычнага ладу Расіі федэратыўна-дэмакратычную рэспубліку — з'езд лічыць патрэбай аўтаномнае адбудаванне Беларусі ў граніцах Расіі, у якіх было б забяспечана вольнае развіццё і поўныя правы іншым народам, жывучым на Беларусі. Эканамічнае становішчэ і тыя шырокія магчымасці, якія аткрыліся з рэвалюцыяй



Раман Скірмунт



Аркадзь Смоліч

перад дэмакратычнай Расіяй, звязвае нас з Расійскай федэратыўна-дэмакратычнай рэспублікай. Дзяля гэтага Беларуска Нацыянальны Камітэт лічыць патрэбным перасьцягчы ад тых людзей, якіх прыкрываючыся імем беларускім, вялі б прапаганду за далучэння да Польшы, або да якога другога дзяржаўства. Гэтакіх людзей Беларуска Нацыянальны Камітэт лічыць за правакатароў.

2) Беларуска Нацыянальны Камітэт прызнае свабоду за кожнай рэлігіяй і клічэ усіх беларусоў, без розніцы веры, да супольнай працы над стварэннем яднай беларускай культуры.

3) Лічучы, што зямельная справа будзе разважана агулова на Устаноўчым Расійском Сэйму, Беларуска Нацыянальны Камітэт знаходзіць, што дэталёва гэтая справа на Беларусі павінна быць размяркована краеваю Беларускаю Радаю, скліканаю на аснове роўнага, агульнага, простага і таёмнага галасавання.

4) Беларуска Нацыянальны Камітэт лічыць за патрэбу нацыяналізацыю беларускай школы.

5) У ваеннай справе Беларуска Нацыянальны Камітэт трымаецца таго пагляду, што згода павінна быць зроблена без анэксіі і кантрыбуцыі, с права самаўсвадамлення нацый.

6) Адной з умоў міру, жаданага для Беларусі, ёсць зварот забранай часткі этнаграфічнай Беларусі, і далучэнне яе, аб'яднанай з рэштай Беларусі, да Расійскай Федэратыўнай Рэспублікі.

Паводле кнігі «Історыя Беларусі в документах і материалах» (аўтары-ўкладальнікі І.М. Кузняцоў і В.Г. Мазек; Мінск, 2000)



Браніслаў Тарашкевіч



Алесь Бурбіс



Загадка з часоў паўстання Каліноўскага

Да 155-годдзя баёў непасрэдна Хатынічаў і Борак

Тэрыторыя сучаснага Ганцавіцкага раёна аказалася ўдалечыні ад баявых дзеянняў. Тым не менш язякі паўстанцага полыма дацягнуліся і да яе. Больш за тое, звесткі пра гэтую старонку інсурэкцыі (*узброенага паўстання* – «КГ») даволі супярэчлівыя.

Само паўстанне прыйшло на землі Беларусі ў лютым: 1-га чысла апошняга зімовага месяца 1863 г. Літоўскі правінцыйны камітэт выдаў да суайчыннікаў маніфест аб паўстанні. Адразду з цяперашняй тэрыторыі Польшчы ў Беларусь пачынаюць пранікаць першыя паўстанцкія атрады. Неўзабаве з'явіліся яны і на тэрыторыі, што сёння ўваходзіць у Ганцавіцкі раён, а тады была Хатынічка і Круговіцкай воласцямі.

Гэта былі паўстанцы на чале з Раманам Рагінскім (нар. 29 лютага 1840 г. у Ловічы, Польшча – пам. 15 лютага 1915 г. у Сенавье, Украіна) – адным з самых выбітных (паводле слоўцаў не толькі таварышаў, але і ворагаў, а таксама гісторыкаў) паўстанцкіх камандзіраў. 7 лютага яго атрад быў нагалаву разбіты: яму нанеслі жорсткі ўдар пад Сямятчычамі (цяпер тэрыторыя Польшчы, побач з сённяшняй беларускай мяжой). Ад тысячага атрада засталася не болей за паўтары сотні. Напэўна, інсургенты (паўстанец, удзельнік паўстання – «КГ») былі вымушаны імкліва маневраваць, бо неўзабаве атрад Рагінскага ўжо з 85 байцамі, паспяхова здзейсніўшы авантуру ў Пружаных, падшоў да Пінска. Горад браць не рашыліся, два дні сталі непасрэдна. Чакалі падтрымкі, якая ўсё ж не была аказаная. Тады рушылі на паўночны ўсход ад Пінска.

У задачу атрада ўваходзіла і прыцягненне палескіх сялян да ўзброенай барацьбы: перад гэтым удалося нечаканым нападам на Пружаны захапіць прыкладна 200 карабінаў. Тым больш што Палесце было ідэальным асяродкам для партызанкі. 9 лютага паўстанцы наладзілі засаду паштоваму вазку, забіўшы супрацоўніка і, зразумела, абрабавалі яго. А 14 лютага паўстанцкія атрады нібыта разбілі царскія войскі генерала Івана Носціца пад Хатынічамі.

У сваім пісьме шэфу жандармаў Мінскай губерні генерал-ад'ютанту князю Далгарукаму 18 лютага 1863 г. паведамляе



І. Носціц (1824 – 1905) – генерал-лейтэнант, удзельнік Каўказскай вайны, выбітны фатограф-аматар

палкоўнік Рэйхарт: «Генерал-Маёр граф Носціц апавяшчае Губернатора з Пінска, што 14 чысла яго атрад акружыў шайку мясцінічаў каля Хатынічаў (на Вялікай дарозе *маецца на ўвазе паштовы тракт з Пінска ў Мінск* – А.Т.) за 70 вёрстаў ад горада Пінска) і што ў той жа дзень там была ўпартая сутычка, але вынік яшчэ невядомы».

Выказанне наконт няяснага выніку можа наводзіць на думкі, што ён быў непажаданым для расійскага войска. Як гаворыцца ў кнізе «Памяць» па Ганцавіцкім раёне, «сотні хатынічаў аказалі паўстанцам узброеную падтрымку». Прычым ёсць звесткі, што тутэйшы люд насуперак патрабаванням уладаў пахрысціянску пахаваў паўстанцаў Кастуся Каліноўскага, якія загінулі ў бітве з расійскімі карнікамі. Але, як пачынам трымаць, не ўсё так проста.

Найперш заўважым, што большасць крыніцаў указвае зусім не на зычлівае стаўленне да падзеяў тутэйшых у тэрыторыі Палесся. Спадзяванні камандавання паўстанцаў, заснаваныя на добрым прыёме сялянцаў пружанскіх вёсак, натыкнуліся на індоферэнтнасць сялянскай масы. Гэта падкрэслівае ва ўспамінах сам Р. Рагінскі, кажучы, што зброі было 18 вазоў, але бракавала людзей, і нават са шляхціцаў далучаліся толькі некаторыя. Тым не менш, паводле паведамлення самога камандзіра, на той момант у яго ўжо было 130 жаўнераў (а яго вораг І. Носціц ацэньвае атрад у 160 чалавек). Можна меркаваць, што на Піншчым усё-такі з паўсотні чалавек далучыліся да атрада. А гэта – павелічэнне яго больш чым у паўтара раза. Аднак у цэлым, відавочна, інсургенты

разлічвалі на больш прыязную сустрэчу.

Атрад Р. Рагінскага нібыта перадыхлаваўся на хутар Боркі. Побач з ім 26 лютага 1863 г. адбыўся яшчэ адзін баёў. Там інсургенты сутыкнуліся з атрадам царскіх карнікаў пад камандаваннем Альбертава, які склаўся з трох ротаў пяхоты і сотні казак (паводле польскіх крыніцаў, сілы апошніх мелі сямікратную перавагу). Прычым стамленыя пасля шматлікіх імклівых пераходаў паўстанцы адпачывалі, калі сярод месяцовай ночы адбыўся напад. Гэта ў многім прадвызначыла выхад сутычкі.

Застаўны знянацку, «інсургенты барыкадзіраваліся і пачалі отстрэльвацца, но дружное "ура" і штыкі заставілі іх бязьваць, оставив раненых, убитых, весь обоз и лошадей...». Крыніцы з іншага боку гавораць пра лепшую арганізаванасць паўстанцаў. Першая рота непрыяняла трапнымі стрэламі паўстанцаў была добра прарэджаная, але гінулі і яны. Не маючы магчымасці паспяхова абараняцца, Р. Рагінскі, сфармаваўшы аддзел у клін, пачаў адыход.

Паводле сведчанняў выніку допыту аднаго з жаўнераў Рагінскага Вацлава Осіпава-Серакоўскага, з сутычкі камандзір выйшаў з пашкоджаннем (магчыма, параненым): «...Вступили в Пинский уезд, где случилась стычка с войском, во время которой он заболел и принужден был бросить оружие и удалиться искать себе какого-нибудь спокойного места, что сдѣлало еще несколько его товарищей и они разошлись в разные стороны по одиночку». (Заўважым, у паведамленні няма гаворкі пра два баі!)

Далей рэшткі групы Р. Рагінскага (у колькасці 13 чалавек) кінуліся на ўсходнім напрамку – пайшлі праз вёску Ганцавічы (аднайменнага мясцінча яшчэ не было) ці праз Стэчкава, а таксама – Агаравічы, Шашкі і Вялікія Круговічы. «Унікнуўшы пагоні, мы пайшлі лесам да маёнтка Абуховіча...» – напісаў пасля сама камандзір разбітага атрада. Можна меркаваць, што там яны атрымалі магчымасць перадыхнуць і падсілкавацца.

Усё ж гаспадар спаचाваў супраць расійскай улады, а яго сын – пагодка Рагінскага Напалеон – тым часам несёўся з Масквы з мэтай прыняць самы непасрэдны ўдзел у інсурэкцыі. Затым паўстанцы завярнулі на Дзяніскавічы. Адтуль прабіраліся ляснымі дарогамі да Вялікіх Чучавічаў і далей. Інсургентам удалося праз баёў дайсці да Турава, дзе 3 сакавіка Р. Рагінскі быў мясцовымі сялянамі схоплены і здзешчэ маскалям (так часта называлі не толькі расійцаў наогул, але і салдатаў расійскай арміі). Смяротны прысуд камандзіру паўстанцага атрада па просьбе аднаго з ворагаў – генерала Носціца, які высока ацаніў кемлівасць і смеласць свайго маладога вівана, – быў заменены 20 гадамі катаргі.

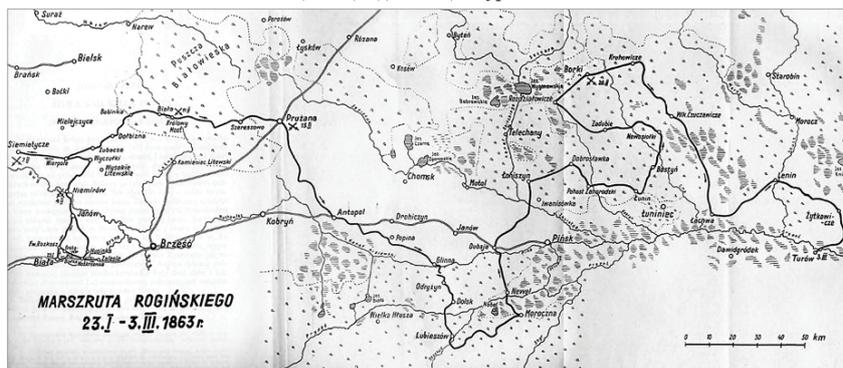
У адным крыніцы сыходзіцца – наконт пасяховай і жорсткай пагоні за мясцінічамі. Іх царскія войскі даганялі і знішчалі. Вясковыя старажылы распаўсюдзілі, што аднаго з паўстанцаў, удзельніка бою пад Боркамі, казакі пераследавалі аж да Дзяніскавічаў. Ва ўрочышчы Конік яго злавілі і забілі. Лік палонных, паводле расійскай крыніцы, ішоў на дзясяткі. У выніку было схоплены (разам з Р. Рагінскім, якога злавілі апошнім) больш за 50 чалавек.

Больш за тое, некаторыя з сялянцаў, спакушаныя ўзнагародамі ў некалькі рублёў, выдавалі паўстанцаў прадстаўнікам царскай улады. Але быў і адваротны бок расійскай агітацыі сялянцаў супраць паўстанцаў. Сялянскія масы адчулі слабінку з боку ўлады. Памешчыкі, хоць сабе і нейтральныя ў стаўленні да падзеяў і матэрыяльна багатыя, як, прыкладам, Радзівілы, страцілі над недаўнімі сваямі прыгоннымі кантраля. А словы праваахоўных органаў сканцэнтравалі сваю ўвагу на барацьбе супраць інсурэкцыі. Таму з боку сялянцаў імкліва распаўсюдзілася свавольства, якое мела вынікі ў выглядзе адмоваў ад выканання павіннасцяў, адмовы ад выплаты чыншў, самавольнага высякання лесу, збіцця стражнікаў і іншых злоўжыванняў. Асабліва шырока такія настроі і дзеянні распаўсюдзіліся па Слуцкім павеце. Так, урон Л.Л. Радзівіла, дзяніскавіцкі ўладанні якога межавалі з Круговічамі, з прычыны крадзяжкі лесу (высечана было 10 дзесяцінаў і 150 штук таварнага дубу) і сена (забрана 3500 вазоў) ацэньваўся да 10 000 рублёў. Што праўда, у адказ улада заявіла пра перабольшванне стратаў і небяспекі сялянскіх настрояў.

Не знайшоў падтрымкі з боку палешукоў і Р. Рагінскі, хоць валодаў неабякімі вайсковымі ўменнямі і якасцямі. Прыведзены ў «Памяць» выпадак з хатынічаўмі вярта разглядаць як выключэнне. «Уся прастора Піншчыны, якую я прайшоў, яшчэ спала», – заключыў пазней Р. Рагінскі.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

(Заканчэнне ў наступным нумары)



Палескі рэйд Р. Рагінскага. Пад час саракадзённай кампаніі (з 23 сакавіка) марш-кідок склаў прыкладна 900 кіламетраў, з якіх блізу 750 прыпадае на перыяд з 24 дзён (ад 8 лютага па 3 сакавіка). Гэта ці не самы мабільны рэйд усяго паўстання. Такую дынаміку вытлумачвае сам камандзір: «Прайшоў такія прасторы, як ніводзін з атрадаў. Круціліся яны зазвычай на невялікім лапіку, пакуль іх не разбівалі, не разумеючы задачы, якім наш рух павінен быць»



(Працяг.
Пачатак у № 4)

Мята – вырошчвалася пераважна ў панскіх і ў некаторых сялянскіх гаспадарках як араматычная і лекавая расліна. На Целяханшчыне былі распаўсюджаны **мята перцавая (Mentha piperita)** і **мята доўгалястая (Mentha longifolia)**.

Перац струкавы (Capsicum annuum) – вырошчваўся адносна рэдка, пераважна ў панскіх гаспадарках. Пры гэтым у тыя часы быў вядомы толькі **востры перац (Capsicum annuum var. acuminatum)**, што выкарыстоўваўся як прыправа.

Проса пасяўное (Panicum miliaceum) – з'яўлялася адной з галоўных зерневых культураў. Часта яго садзілі на новых палях, пасля раскарчоўкі лесу і хмызнякоў. Былі вядомыя дзве групы гатункаў – «кукластае» і «трэпкастае». Першае вылуча-

ла 1920-х гадоў бежанцамі, якія вярталіся на радзіму з расійскіх губерняў.

Пшаніца мяккая (Triticum aestivum) – даволі шырока была распаўсюджаная ў розных гаспадарках, аднак яе пасевы не займалі вялікіх плошчаў. Найбольш распаўсюджаным гатункам была белазерная «Высокалітоўка». Крыху радзей сустракалася **пшаніца цвёрдая (Triticum durum)**. У некаторых гаспадарках вырошчвалася таксама **пшаніца спельта (Triticum spelta)**, **пшаніца двухзярнянка (Triticum dicoccum)**, а таксама **пшаніца тучная (Triticum turgidum)**, якую яшчэ называлі англійскай пшаніцай. Апошнія віды зніклі з палаткаў пасля пачатку калектывізацыі.

Пятрушка кучаравая (Petroselinum crispum) – зрэдку вырошчвалася на сялянскіх і панскіх агародах у якасці прыправы.

Рапс (Brassica napus) – вырошчвалася такая яго разнавіднасць, як **бручка (Brassica napus var. parobrassica)**, а таксама алейны рапс, які меў

sativus var. niger. Сустрэкалася і **радзька (Raphanus sativus var. radicola)**, якую называлі месячнай радзькай.

Рэпа (Brassica rapa) – вырошчвалася паўсюдна на агародах, аднак вялікіх плошчаў не займала, паколькі яшчэ ў XIX стагоддзі была выцесненая бульбай.

Сырадзеля пасяўная (Ornithopus sativus) – зрэдку вырошчвалася як пашавава культура, паколькі яе трава вылучалася высокімі кармавымі якасцямі.

Сланечнік нагадовы (Helianthus annuus) – вырошчваўся ў некаторых гаспадарках дзеля насення, якім ласаваліся дзеці. Для атрымання алею сланечнік не выкарыстоўваўся.

Сланечнік клубняносны (Helianthus tuberosus), або **тапінамбур** – вырошчваўся ў некаторых гаспадарках, часцей па ўсходніх агародах. Не карыстаўся асабліва папулярнасцю, паколькі ўжо больш за стагоддзе быў заменены на бульбу.

Спаржа лекавая (Asparagus officinalis) – сустракалася

яе насенне выкарыстоўвалася пры выпяканні хлеба.

Сачавіца ядомая (Lens culinaris) – паўсюдна вырошчвалася на агародах для атрымання зерня, якое выкарыстоўвалася для прыгатавання рытуальных страваў (куцці, сочыва). У народзе называлася сачыўкай, было вядома некалькі гатункаў з рознымі колерамі і формай зерня. З пачаткам калектывізацыі гэтая культура знікла з палёў.

Цыбуля пасяўная, або **часнок (Allium sativum)** – часта вырошчваўся на агародах розных катэгорыяў гаспадарак. Быў вядомы азімы («зімні») і яравы («вешняны») часнок, апошні сустракаўся часцей.

Цыбуля рэпчатая (Allium cepa) – паўсюдна вырошчвалася ў агародах, асабліва такая яе форма, як «сямейка».

Ячмень звычайны (Hordeum vulgare) – шырока вырошчваўся на палях як зерневая культура. Сустрэкаліся два яго падвіды: **двухрадны (Hordeum vulgare subsp. distichon)** і **шматрадны (Hordeum vulgare subsp. vulgare)**.

тункі **астры хмызняковай (Aster dumosus)** і **астры вербавай (Aster salignus)**. Сёння гэтыя расліны шырока распаўсюджаны ў прыродзе і нават аднесены да шкодных інвазійных відаў.

Барвінак малы (Vinca minor) – быў адной з самых распаўсюджаных дэкаратывных раслін, вырошчваўся паўсюдна.

Барбарыс звычайны (Berberis vulgaris) – гэты хмызняк высаджвалі каля панскіх сядзібаў, сустракаўся ён таксама ў здзічэлым выглядзе.

Брызгіна еўрапейская (Euonymus europaea) – высаджвалася некаторымі сялянамі каля хатаў як дэкаратывны хмызняк. У народзе яе называлі берасцінай або дрысцілінай.

Бэз – быў шырока распаўсюджаным дэкаратывным хмызняком. Былі вядомыя розныя гатункі **бэзу звычайнага (Syringa vulgaris)**, значна радзей – **бэзу вянгерскага (Syringa josikaea)**. Большасць гатункаў дайшлі да нашага часу ў паўсюдна выкарыстоўваюцца ў азеляненні.

Бяроза бародаўчатая (Betula pendula), або павіслая – часта выкарыстоўвалася для азелянення паселішчаў, высаджвалася каля хатаў, уздоўж вуліцаў і дарогаў.

Вінаград пяцілістокавы (Parthenocissus quinquefolia) – гэтая дэкаратывная ліана сустракалася толькі каля панскіх сядзібаў, выка-

Этнабатанічныя нататкі да спазнання гісторыі фармавання культурнай флоры Целяханшчыны

назву рапак. Бручка была вядомай з белымі і жоўтымі карняплодамі. Першыя выкарыстоўваліся для кармлення свойскай жывёлы, другія спажывалі людзі. З абмалочаных раслін алейнага рапсу рабілі таксама венкі.

Рыжак пасяўны (Camelina sativa) – меданосная расліна, зрэдку вырошчваўся як алейная культура, на пясчаных глебах даваў добры ўраджай насення.

Радзька пасяўная (Raphanus sativus) – найбольш часта на агародах вырошчвалася **радзька чорная (Raphanus**

пераважна ў панскіх гаспадарках, сяляне вырошчвалі яе як дэкаратывную расліну, якую называлі шпарагай або ёлачкай.

Тамат ядомы (Lycopersicon esculentum) – вырошчваўся пераважна на панскіх агародах, у канцы 1930-х гадоў стаў з'яўляцца і ў сялянскіх гаспадарках. Былі вядомыя розныя гатункі, якія вызначаліся афарбоўкай і формай пладоў.

Тытунь звычайны (Nicotiana tabacum) і **махорка (Nicotiana rustica)** – даволі часта вырошчвалі ў розных гаспадарках, лісце выкарыстоўвалася для курэння.

Фасоля вогненна-чырвоная, або **шматкветкавая (Phaseolus coccineus)** – сустракалася ў многіх гаспадарках. У народзе называлася тычкавай, паколькі гэты від мае доўгае сцябло і патрабуе апоры.

Фасоля звычайная (Phaseolus vulgaris) – была шырока распаўсюджаная на агародах, называлася садушкай. Сустрэкалася вялікае мноства разнавіднасцяў з рознымі формай, памерам, афарбоўкай насення.

Хрэн звычайны (Armoracia rusticana) – выкарыстоўваўся паўсюдна ў якасці прыправы. Звычайна сустракаўся як пуштазель па агародах і садах, дзе яго і нарыхтоўвалі.

Чарнушка пасяўная (Nigella sativa) – шырока вырошчвалася ў многіх гаспадарках.



Фасоля вогненна-чырвоная

Дэкаратывныя расліны

Група дэкаратывных раслін у міжваенныя гады была дастаткова разнастайнай, асабліва ў панскіх сядзібах, дзе вырошчваліся шматлікія дрэвавыя і травяністыя расліны. Многія з распаўсюджаных тады гатункаў не згубілі сваіх дэкаратывных якасцяў і дайшлі да нашага часу – рудбекія, бэз, язмін, лілеі. Некаторыя сустракаюцца здзічэлымі па колішніх сядзібах і хутарах. Адметнасць культурнай флоры першай паловы мінулага стагоддзя ў тым, што каля сялянскіх хатаў у якасці дэкаратывных раслін часта вырошчваліся мясцовыя дзікарослыя віды дрэваў і хмызнякоў.

Астры – вырошчваліся ў панскіх сядзібах, так і ў кветніках сялянскіх падворкаў. Былі распаўсюджаныя шматлікія га-

рыстоўвалася для вертыкальнага азелянення, напрыклад, для ўпрыгожвання альтанак.

Вяз гладкі (Ulmus laevis) – высаджваўся ўздоўж дарогаў і каля хатаў. Лічылася, што яго густая крона можа стрымліваць пажары.

Вяргіна культурная (Dahlia cultorum) – вельмі часта вырошчвалася ў панскіх гаспадарках, так і на сялянскіх падворках. Сустрэкаліся разнастайныя гатункі гэтай расліны – з рознымі будовай, формай і афарбоўкай суквеццяў.

Гайлардыя буйнакветкавая (Gaillardia grandiflora) – была дастаткова рэдкай дэкаратывнай раслінай. На Целяханшчыне гэты від называлі «грындзельвыя кветкі», паколькі спачатку ён сустракаўся толькі ў маёнтку пана Грындзеля.

Аляксандр МЯЛІК, Леанід ЖЫЦЯНЁў
Фота аўтараў

(Працяг будзе)



Насенне белазернай
«Высокалітоўкі»

лася шчыльнымі мяцёлкамі і карычневым колерам насення, а таксама добрым смакам. Мяцёлкі другога гатунку былі раскідзістыя, а насенне – белага колеру. «Трэпкастае» проса вызначалася больш высокай ураджайнасцю, але яго харчовыя якасці былі горшымі. Большасць гатункаў проса, што вырошчвалі на Целяханшчыне, былі прывезеныя ў пачатку



Легендарная пшаніца
«Высокалітоўка» ў калекцыйных
пасевах Целяханскага цэнтру
дзіцячай творчасці



Пшаніца двухзярнянка
ў калекцыйных пасевах
збожжавых культур
Целяханскага цэнтру
дзіцячай творчасці



Шуканні і пошукі

У студзені ў Гасцёўні Уладзіслава Галубка адкрылася выстаўка мастачкі Сняжаны Віцэцкай «Час шукаць». У 2002 г. яна скончыла Гродзенскі дзяржаўны каледж мастацтваў па спецыяльнасці «дызайн», у 2007 г. – Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы па спецыяльнасці «выяўленчае мастацтва». Удзельнічала ў выстаўках «Горад святога Гу-

берта» (Гродна), «Паміж Віслай і Нёманам» (Вільня, Літва), «Пан Тадэвуш» (Кракаў, Польшча) ды інш.

Сярод твораў адметнымі магу назваць «Мадонна», «Каляда», «Дзве рыбы», «Хлеб».

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ



Што думае ліса?

Уздоўж

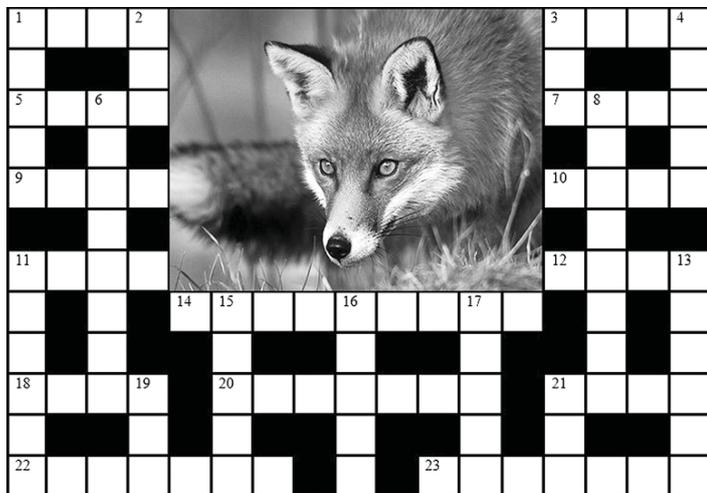
1. Лес бачыць, а ... чуе (прык.).
3. ... льва не падыходзіць лісіцы, а хітраць лісы не падыходзіць льву (прык.).
5. У ва сне вожыка убачыць – вілку ў ... атрымаць (прыкм.).
7. Твор, праца (жарт).
9. Лісе і ў ва сне ... сныцца (прык.).
10. Тут ... у пастуха, а ліса ў птушніцах (прык.).
11. Спартыўнае спаборніцтва.
12. Бачны з Зямлі абрыс Сонца, Месяца.
14. Тонкі слой, палоска паміж слаямі чаго-небудзь.
18. Від цвёрдага паліва.
20. Кожны ... на свой лад (прык.).
21. Старая ліса лычом рые, а хвостом ... замятае (прык.).
22. Мясца алена.
23. У пустым сяле ліса – ... (прык.).

Упоперак

1. Драпежная членістагая жывёліна.
2. Заяц лісе не сябра, а ... (прык.).

3. У лісы ... казак, і ўсе яны пра курыцу (прык.).
4. Ізаляваная частка памяшкання на караблі, самалёце.
6. За тое лісу б'юць, каб не лазіла ў ... (прык.).
8. Каля сваёй нары ліса на ... не ходзіць (прык.).
11. Буйны расійскі горад, дзе ўсталяваны помнік вароне і лісе.
13. Дошкі, жардкі, пакладзеныя для пераходу цераз рэчку, ручай, канаву да т.п.
15. Вялікі апавадальны твор.
16. «А лісіца – ... // Не далёка-блізка // Адшукала норку, // Пачала прыборку». З верша Р. Барадзіна «Як звяры зіму сустракаюць».
17. Марская жывёліна, род паліпаў.
19. Якое дрэва, такі і клін, які бацька, такі і ... (прык.).
21. Участак зямлі, засаджаны дрэвамі, кустамі.

Клаў Алякс ЦЕЛЕШ



Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 4

Уздоўж: 3. Раскоша. 9. Абрус. 10. Месца. 11. Англія. 14. Газ. 15. Ранг. 16. Шаша. 17. Грыф. 19. Вінт. 20. Жар. 25. Сцежка. 27. Кювет. 28. Доўсць. 29. Палатно.

Упоперак: 1. Дорогі. 2. Рух. 4. Адна. 5. Кола. 6. Шлях. 7. Лес. 8. Тапограф. 12. Узвышэнне. 13. Падарожжы. 16. Шарваркі. 18. Брычка. 21. Ясна. 22. Сена. 23. Акын. 24. Печ. 26. Сон.

Новая старонка «Вершаў на асфальце»

16 і 17 лютага ў Мінску пройдзе VII Міжнародны паэтычны фестываль «Вершы на асфальце» памяці Міхася Стральцова. Яго арганізатары – Саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі ПЭН-цэнтр, партнёры – Шведскі саюз пісьменнікаў, Пасольства Каралеўства Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь, Грамадская культурніцкая кампанія «Будзьма беларусамі!». Уваход на ўсе мерапрыемствы фестывалю вольны.

16 лютага ў Галерэі «TUT.BY» будзе ўручаны прэмія імя М. Стральцова і прэмія «Залаты апастраф» часопіса «Дзеяслоў», пройдзе прэзентацыя кнігі М. Стральцова «Я зноўку тут» (укладальнік Віктар Шніп). У памяць аб дызайнерах і паэце Міхале Анемпадыставе заспявае Кася Камоцкая. Будзе зладжаны міжнародны чытанні, у якіх прымуць удзел Уладзімір Арлоў (Беларусь), Лілія Газізава (Татарстан, Расія), Сяргей Жадан (Украіна), Вальжына Морт (ЗША-Беларусь), Стэйнар Обстад (Нарвегія), Андрэй Сцепанюк (Польшча), Сяргей Прылуцкі (Украіна-Беларусь), Атэна Фарухсад (Швецыя).

На наступны дзень у кавярні-клубе «Грай» пройдзе круглы стол «Прапушчаныя старонкі: паэзія 1920-х – пачатку 1930-х гг.» і прэзентацыя зборнікаў Аляся Дудара і Юлія Таўбіна, кнігі «Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду», новых кніг з серыі «Кнігарня пісьменніка», «Пункт адліку», «Бібліятэка «Дзеяслова»» ды інш.

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

У тэатры «Зніч»

12 лютага будзе ісці лялечны манаспектакль «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага» Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Выканаўца Вячаслаў Шакалідо раскажа казку пра прыгоды двух паноў, якія нічога не хацелі рабіць, гаспадарку сваю занябалі і пайшлі ў свет лепшай долі шукаць.

Увечары 12 і 14 лютага на сцэне паэтычны манаспектакль «Не праклінай, што я люблю» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Далейчы беларускага фальклору і побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Н. Гілевіч стварыў своеасабліваю паэтычную сюіту, дзе зніталіся гумарыстычныя ноты і шчымыя музыка каханя, дзе чуюцца напевы роднай зямлі... На сцэне гэта перадаў выканаўца Мікалай Лявончык. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзясгілева. Музыкае суправаджэнне Алены Літаш (дымбалы).

14 лютага для маленькіх глядачоў будзе ісці манаспектакль Сяргея Кавалёва «Анёл-ахоўнік» паводле твора французскай пісьменніцы Кармэн Барно дэ Гаштольд «Малітвы жывёлаў». Просьбы розных жывых істотаў да Бога перадаюць анёлы, адзін з якіх стаўся героем спектакля.

Выканаўца – Раіса Астразінава, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзясгілева.

15 лютага на сцэне драматычны манаспектакль «Выгнанне ў рай». Стары летапіс распавядае нам пра лёс полацкай князеўны Рагнеды, падзеі жыцця якой адбываліся на абшарах Полацкага і Кіеўскага княстваў у X стагоддзі. Яны і сталі асновай пастаноўкі.

Выканаўца – Галіна Дзясгілева, рэ-

жысёр-пастаноўшчык – Віргінія Тарнаўскайтэ.

19 лютага пакажуць лялечны манаспектакль «Граф Глінскі-Папалінскі» паводле п'есы Артура Вольскага. Рэжысёр і выканаўца Вячаслаў Шакалідо распавядае маленькім глядачам пра двух сяброў – хлопца Марціна і ката Максіма, з якімі адбылася незвычайная гісторыя. Пасля розных перыпетыяў прыгодніцкага лёсу і пры разумных паводзінах ката Максіма хлопца Марцін пераўтварыўся ў графа Глінскага-Папалінскага...

Тым жа вечарам на сцэне музычна-паэтычны манаспектакль «У краіне светлай, дзе я ўміраю» паводле асаблівых вядомых твораў Максіма Багдановіча. У аснове сюжэта – «Апокрыф», які можна лічыць своеасаблівым паэтычным Евангеллем. Драматургію спектакля рухае нечаканасць настроў, рытм ствараюць песні, якія раскрываюць перад глядачамі памкненні паэта.

Аўтары інсцэніроўкі – Вячаслаў Статкевіч і Аляксандр Шундрык, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзясгілева. Выканаўца – В. Статкевіч, музыкае суправаджэнне і вакал Сяргея Сарокіна.

21 лютага адбудзецца прэм'ера манаспектакля «Мама» паводле фантастычнай п'есы чэшскага драматурга Карэла Чапэка і вершаў народнага паэта Беларусі Рыгора Барадзіна, які ён прысвяціў сваёй маці.

Чым чалавек трымаецца ў жыцці? Што дапамагае яму выжыць пад час катастрофы? Толькі сапраўдныя каштоўнасці: спакуванне, надзея, вернасць, абавязак – і любоў, якая застаецца, нават калі нашых родных ужо няма побач. І вось вакол мамы Далорэс збіраюцца яе сыны – урач Ондра, лётчык Іржы, Карнэль, Пётра і малодшы Тоні, які піша вершы...

Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык, выканаўца – Галіна Дзясгілева. Мастак-пастаноўшчык – Андрэй Меранкоў, кампазітар – Алег Залётнеў.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскаму тэлефоне: 331-75-53.





ЛЮТЫ

- 8 – **Антон Неманцэвіч** (1893 – 1943), уніяцкі царкоўны дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.
- 9 – **Касцючка Аляксандр Аляксандравіч** (1958, Валожынскі р-н), мастак-сцэнограф, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (2015) – 60 гадоў з дня нараджэння.
- 10 – **Карусь Каганец** (сапр. **Кастравіцкі Казімір Карлавіч**; 1868, Расія – 1918), пісьменнік, перакладчык, мастак, мовазнаўца, скульптар, грамадскі дзеяч – 150 гадоў з дня нараджэння.
- 10 – **Міхась Тычына** (**Міхаіл Аляксандравіч**; 1943, Расія), літаратуразнаўца, крытык, пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калесніка (2000), прэміі прэзідэнтаў акадэміяў навук Украіны, Беларусі і Малдовы (2004) – 75 гадоў з дня нараджэння.
- 10 – **Фатнеў Юрый Сяргеевіч** (1938, Расія), паэт, празаік, лаўрэат шэрагу літаратурных прэміяў – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 12 – **Ненадавец Аляксей Міхайлавіч** (1958, Пінскі р-н), літаратуразнаўца, педагог, фолькларыст, этнограф, краязнаўца – 60 гадоў з дня нараджэння.
- 14 – **Пыталеў Фёдар Дзямідавіч** (1938, Чавускі р-н), кампазітар, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 14 – **Цвірка Віталь Канстанцінавіч** (1913, Буда-Кашалёўскі р-н – 1993), беларускі жывапісец, педагог, народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1967) – 105 гадоў з дня нараджэння.
- 15 – **Гарэцкая Мая Івануна** (1938), тэатральны крытык, тэлежурналіст, лаўрэат прэміі Беларускага саюза журналістаў «Залатое пярэ» – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 16 – **Аксанчанка Юры Аляксандравіч** (1938, Адэса – 2005), беларускі кінарэжысёр – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 16 – **Нямцэвіч Юльян Урсын** (1758, Брэсцкі р-н – 1841), пісьменнік, палітычны дзеяч Рэчы Паспалітай, гісторык, публіцыст, удзельнік паўстанняў 1794, 1830 – 1831 гг. – 260 гадоў з дня нараджэння.
- 16 – **Пушкоў Іван Васільевіч** (1918, Расія – 1986), жывапісец, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.
- 17 – **Дамашэвіч Уладзімір Максімавіч** (1928, Ляхавіцкі р-н – 2014), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1992) – 90 гадоў з дня нараджэння.
- 18 – **Гарэцкі Максім Іванавіч** (1893, Мсціслаўскі р-н – 1938), пісьменнік, літаратуразнаўца, публіцыст, перакладчык, лексікограф, фолькларыст, крытык, грамадскі дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

«Вясёлы вулей» – азбука ў кожны дом!

Серыя «Каляровы ровар» Саюза беларускіх пісьменнікаў і выдавецтва «Кнігазбор» парадвалі дзяцей шчырока аформленай кнігай. Неўміручая класіка – азбука «Вясёлы вулей» Рыгора Барадуліна – зайграла новымі фарбамі дзякуючы мастацкім Лізаветце Лянкевіч. Вачэй не адвесьці ад старонак, з рук выпускаць гэтую вясёлкавую кнігу не хочацца! Пераканайцеся самі.

74 старонкі чыстай радасці для дзіцяці, якое ўпершыню раскрывае для сябе свет беларускіх літаратуры. Ідэальна зручны фармат для сямейнага чытання. Барадулінскае паэтычнае майстэрства прадстаўлення не патрабуе.



*Вулей ёсць такі вясёлы,
Пчолы
З гэтага вулля
Прывядуць цябе да школы.*

*Зразумееш, немаўля,
Толькі вулей загудзе,
Што, чаго, адкуль і дзе,
Як знайсці каго і дзе,
Хто ляціць, а хто ідзе.*

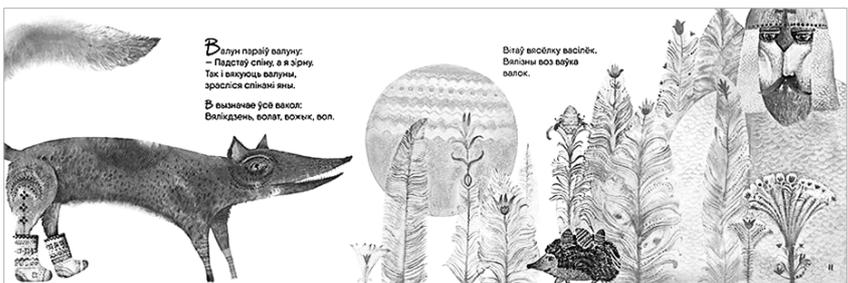
*Літары
Ад А да Я –
Пчолка дружная сям'я
Носіць мёд у соты ведаў,
Прасіць, каб усё ты ведаў.*

*Паступова, пакрысе
Іх запомніць трэба ўсе!*

*Гукі мовы роднай, наскай,
Перапоўняць сэрца ласкай.
Дык шануй святыя словы
Беларускай звонкай мовы!
Радуе нябёсы й долы
Вулей азбукі вясёлы.*

Шукайце «Вясёлы вулей» у кнігарнях Беларусі!

Прэс-служба ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»



Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАРТРЭТ (працяг артыкула).
Серыю партрэтаў выдатных людзей Віцебшчыны стварыў У. Кухараў, дзеячаў айчыннага мастацтва – М. Моўчан, Н. Шчасная. Значныя творы ў жанры партрэта Я. Харытоненкі (народная артыстка

СССР А. Клімава, салісты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Н. Галева, Т. Шаметавац, «Ганначка» і інш.). Яркая індывідуальная манера вылучае працы А. Малішэўскага, А. Кішчанкі, А. Марачкіна, М. Кірэва, Б. Казакова, І. Рэя, Чэпіка, М. Селешчука, У. Тоўшэцка.

Цікаваць жывапісцаў да гісторыі роднай культуры, творчасці яе выдатных дзеячаў адлюстравалася ў гістарычным партрэце. Творам уласцівы шырокае выкарыстанне сродкаў выяўленчай сімволікі, багатая асацыятыўнасць, метафарычнасць вобразнага ладу, эмацыянальнае напоўненасць, выкарыстанне традыцыйна-нацыянальнага і сусветнага мастацтва: «Пачатак. Францыск Скарына», «Мікола Гусоўскі», «Рагнеда» А. Марачкіна, «Свіцязянская балада (А. Міцкевіч)» і «У краіне светлай... (М. Багдановіч)» У. Пасюкевіча, «З цэлым народам гутарку вясці... (партрэт Цёткі – А. Пашкевіч)» І. Рэя, «Людвік Кандратовіч (Уладзіслаў Сыракомля) у Нясвіжы» В. Маркаўца, «Скарына ў Рызе», «У лекарскіх навуках доктор Ф. Скарына», «Першаму беларускаму драматургу прысвяча-



ецца (В. Дунін-Марцінкевіч)», «Мой мацярык Віцебшчына (паэт С. Панізьнік)», (1990), «Заміж персідскага ўзору... (М. Багдановіч у Вільні)», «Дзвіна-Даўгавя – маці наша (Янка Купала і Ян Райніс)» В. Целеша, партрэты В. Дуніна-Марцінкевіча, напісаныя Дуларанкам, Ціханавым, Тоўшэцкам, Марачкіным, Рэем, Маркаўцом. Партрэты выдатных дзеячаў Беларусі створаны і ў манументальным жывапісе (размаляўкі «Асветнікі» Вашчанкі, «Заснавальнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта» У. Самсонава).

У станковай і манументальнай скульптуры ў 1920 – 1940-я гг. быў створаны шэраг партрэтаў дзеячаў культуры, палітыкаў: Скарыны і М. Галадзеда (Бразер), К. Каліноўскага і Багдановіча (Грубэ), народнай артысткі СССР Л. Александровскай і Цёткі (Азгур), народнага артыста БССР Г. Грыгоніса і народнага артыста СССР Г. Глебава (Керзіп), Скарыны, народнага артыста СССР У. Уладзімірскага, Янкі Купалы (Глебаў) і інш. Патрыятычны пафас часу, народны гераізм паказаны ў створанай у гады Вялікай Айчыннай вайны серыі партрэтаў партызанаў і воінаў Савецкай Арміі: Герояў Савецкага Саюза Л. Даватара (Грубэ), М. Сільніцкага, Ф. Смалячкова, М. Шмырова («Партызан Бацька Мінай»; Азгур), М. Гастэлы (Бембель). Гераізм народа ў гады вайны – адна з галоўных тэмаў скульптурнага партрэта канца 1940 – 1980-х гг.

Багаты і складаны свет часніка знайшоў уважальнае ва ўзбагачэнні кампазіцыйных вырашэнняў, ускладненасці пластычных прыёмаў партрэта 1960 – 1980-х гг. У лабудове мастацкай формы шэрагу станковых твораў 1960 – 1970-х гг. адчуваецца ўплыў манументальнага мастацтва.



Я. Брыль пазіруе З. Азгуру (Заканчэнне будзе)